

Petra Moravcová

Zet, zet, zet

Kniha byla vydána s podporou
Ministerstva kultury České republiky.

© *Petra Moravcová, 2017*
Photos © *Radovan Šulák, 2017*
Collage © *Alžběta Moravcová, 2017*
© *Carpe diem, 2017*

www.carpe.cz
Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-7487-258-7
ISBN 978-80-7487-259-4 (pdf)

Naším

Tento příběh je výplodem autorčiny fantazie,
proto jakákoli podobnost míst, dějů, postav a jejich konání
s reálnými osobami je více než náhodná.

Pokud se přesto
na následujících stránkách poznáváte, tak...

Všichni jsme jen replikační stroječky...
(Simon, 1985)

My Valaši máme tloušťku lebeční kosti přes deset centimetrů, tvrdí babička Anča. A důkazy o tom podává každou chvíli. Při řešení jakéhokoliv problému nechce nikdy ustoupit a prosazuje své zaručeně správné a jediné stanovisko mnohdy dlouhé hodiny, až se účastníci debaty neustálým přesvědčováním a únavou raději vzdají vlastních názorů a umdleně přitakají.

Zdeněček byl tvrdohlavý už od malička.

Basom ti terentete! (*Valašský výraz pro klení; pozn. aut.*)

Zdeňo, neškrábaj sa na hlavě, kárala ho maminka, když viděla, jak si špinavýma rukama prohrabuje vlasy a okousanými nehty náruživě zajíždí do kůže na temeni hlavy.

Když slyšel Zdeněk slova o tom, že něco nemá dělat, nejenom že ruce z hlavy nespustil, ale naopak škrábával se potom někde, sám schovaný na seně nebo za stodolou, tolik, až se konečky jeho prstů zbarvily do červena a přes vlasy prosvítala krvavá rána. Natruc matce, natruc všem.

Když se vynásobí tloušťka normální nevalašské lebeční kosti dvakrát až třikrát, vznikne cifra, která stojí v plné síle připravena bojovat s maminčinými příkazy.

Mně sa chce škrábat, vzlykal do rukávu při výprasku, opřený v předklonu o židli, když otec zjistil, že Zdeněček zase neposlechl a prosadil si svou. Rány řemenem dopadaly na jeho hubené pŕlky. Hlavou se mu rojila červená jelita, jak si je představoval, že naskakují na kůži tam vzadu na zadku a vybarvují se celé týdny při hojení.

Bolelo to jako čert. Ale ten pocit svobody a vzepření se autoritě byl nepopsatelně krásný.

Lebeční kost nabírala na síle.

Kapitola 1

Jestli se o někom dalo říct, že pro něj život nebyl peříčko, bylo to o Anči. Jako nejstarší dcera v rodině se musela pořádně otáčet. Pomáhat na gruntě a k tomu se starat o tři mladší sourozence bylo zaměstnání na celý den. Co je škola, nevěděla. Svého otce nepoznala, protože v době, kdy její matka (taky) Anča otěhotněla a čekala ji, manžel Matuš jí oznámil, že pojedou vydělat velké peníze do Ameriky, aby byli bohatí a nemuseli už dřít na poli. Bohužel se z Ameriky nikdy nevrátil. Ve vsi se tenkrát spekulovalo, zda umřel, utopil se po cestě na moři nebo si našel jinou milou. A je z něj boháč, co mluví americky.

Nepřipadalo v úvahu, aby tenkrát v té maličké dědině žila mladá žena s dítětem sama skoro jako zavítka (*svobodná žena s dítětem; pozn. aut.*), a tak jí rodiče namluvili postaršího vdovce, kterému po smrti ženy zůstala také dcera, mladší než Anča, desetiletá Rózka.

Vdovec Fana byl na obě Anče hodný, stejně jako na Rózku, a chvíli bylo všem dobře. Ale než se po hospodářství rozhlédl a stačil udělat staré Anči další dítě, malého Františka, přišla první světová válka a Fanu odveleli k regimentu až do daleké Itálie. Po půl roce tam umřel na tyfus a pohřbili ho v hromadném hrobě s ostatními zabitými vojáky. Tak to alespoň vypravovali ti, co přežili válečné útrapy a v zuboženém stavu se s koncem války objevili ve vsi. V chalupě zůstala stará Anča se třemi dětmi. A znova bez chlapa.

Když Fanošovu smrt oplakala, přemluvili ji už hodně staří a nemocní rodiče k tomu, aby si dala říct a vzala si vdovce číslo dva, starého Viléma Kocourka z vedlejší vsi. Ten našťestí děti neměl, ale protože po svém dítku moc toužil, netrvalo dlouho a stará Anča byla zase těhotná. V březnu dalšího roku se narodila Agneška.

Ančin první tatínek se zatoulal ve světě, druhý tatínek umřel na tyfus, a neměl ani svůj hrob, a teprve až třetímu pánovi, který se objevil v chalupě, mohla říkat tato.

Děti byly dohromady čtyři: tmavovlasá Anča s velkýma hnědýma očima, kudrnatá hnědovlasá modrooká Rózka,

blondřatý Franta a zrzka s očima jak chrpy, nejmenší Agneška. Nejstarší Anča šla z domu jako první. Vyrostla v silné a pěkné děvče, které bylo zvyklé víc pracovat než mluvit a nebálo se ani čerta. A když, tak jen maličko, aby neměla u zpovědi hřích navrch. Bylo jí sedmnáct a už uměla vařit, dojit, séct kosou i srpem, rýt, jednotit řepu, nakládat vidlema fůry sena na vůz, hřebelcovat koně a vyšívat křížkovým stehem svičky na vánoční ubrus.

Vzali si ji jako děvečku do rodiny místního bohatého sedláka, který Anči při prvním uvítání řekl, že když bude obrychtovaná (*výraz, který se používá vyhradně v ženském rodě, znamená, že žena nebo dívka umí rychle zareagovat na danou skutečnost a vypořádat se s ní po svém, rázně, okamžitě, ať už uvařením, úklidem, jasným stanoviskem; pozn. aut.*) a bude sa snažit', hladu neumře. A ještě může podporovat' svoju rodinu.

Anča nezklamala. Práce se nebála a nikdy nefňukala, že ji tuhle a tamhle píchá. Nežesti žádné nepěstovala, věřila v Boha a doufala, že když bude žít podle deseti přikázání, čeká ji po smrti život v nebi. Z rodiny byla naučená, že „kúří enom chlapi a divné robky“. A že pití leze do peněz. Pracovala, nemluvila, a jak mohla, zásobovala zbytek rodiny proviantem tak, že se matka, tata, Rózka, Fanošek i Agneška během roku spravili nejen v obličejí, ale i po těle.

Snila si o tom, že jednou bude mít svoji rodinu, hodného muže, zdravé a čisté děti, kterým bude vařit. A když si ještě představila pěkný malý domek s chlévem a dvě tři kravky v něm, modlila se každý večer k Panence Marii o to intenzivněji, aby její sen pomohla splnit.

S Jožou se potkali v hospodě. Dostala ten den od hospodáře za úkol dojit pro dvě piva do koněvky, protože byl poslední den mláčení obilí a slunce od božího rána pálilo doběla. Hořkým nápojem chtěl sedlák oslavit, že na jejich gruntě už mají vylácano. Poslal pro něj Anču. Věděl, že je svědomitá, půjde rychle, nikde se nebude zastavovat na klevety. A peníze, co jí dal, neutratí za jiná lákadla ani je za hubičku nedá žádnému ogarovi (*chlapec, kluk; pozn. aut.*).

Anča si zavázala červenou šatku (*šátek na hlavě uvázaný pod krkem; pozn. aut.*) s puntíky pod krkem a vyrazila. Když

vstoupila do hospody U Jaroňka, všimla si, že je uvnitř podivné ticho a do toho ticha zaznívá příjemný sametový hlas muže, který sedí za stolem u okna, povídá a šermuje přítomnými rukama. Všechny hlavy hostů jsou k němu otočené a napjatě poslouchají vyprávění o tom, jak Maur na babu nebetyčně žárlil, že ju nakonec chytil pod krkem a dusil tak, až pomalu začala modrat. A modrala víc a víc.

Anča si stoupla k výčepu, podala hostinskému koněvku a potichu řekla: Vitajte, strýčku, nalejte mně jako dycky.

Po chvíli již nebylo Desdemony mezi živými, dodal tajemný vypravěč. Na vteřinku v hospodě nastalo takové ticho, že by pozorný člověk málem uslyšel bušení Ančina čerstvě zamilovaného srdce.

Pak si někteří z posluchačů odfoukli, rýhli, začali se vrtět na židličkách, přihýbat si ze sklenic a komentovat, co slyšeli.

Jožo, ty to umíš podat' jak pohádku. Kde sas to naučil? volal starý Jaroněk od výčepu a zároveň přelíval plný půllitr do modré koněvky. Anča nevěděla rozpaky, co si počít. Dívala se před sebe a nejvíc ze všeho si přála, aby už byla i s pivem venku.

A ty jsi čím? slyšela najednou stejný hlas, který popisoval škrcení té poběhlice. Otočila hlavu ke stolu k oknu a podívala se na nejhezčího muže, kterého kdy viděla. Tmavovlasý, s mohutným tmavým knírem pod nosem a s nejroztomilejším úsměvem, co poznala, ji hltal očima, nadskočil ze židle, aby k ní mohl blíž.

Když přišel až k ní, podložil jí bradu prstem a pomalu zvedal ukazováčkem celý obličej. Anča se nebránila, a tak tajemný vypravěč zastavil prst ve chvíli, kdy se přímo před ním objevily velké čokoládové oči, které na něj vystrašeně hleděly.

Naklonil hlavu, přiblížil rty k jejímu pravému uchu schovanému pod šátkou a potichu se zeptal: Že ty jsi Anča Kneblová?

A bylo zaděláno.

Joža měl pět sester. I když se narodil jako nejmladší, bylo jasné, že jako jediný ogar na gruntě převezme vedení hospodářství. Jenže raději než dojit, kydat hnůj a hrabat

seno do kopek ho lákalo stát se umělcem. Hrál ochotnické divadlo, žádné štěky, ale pořádné role: od Švandy dudáka přes Vávru v Maryše po Shakespeara Othella. Od starého Matonohy, uměleckého šéfa vesnického souboru Voj, odkoukal, jak vzít do ruky trumpetu. Principál divadla ho pak večer po zkouškách naučil, jak nastavit rty a foukat do křídlovky, aby z ní vyšel lahodný zvuk. Tomu sa říká správný nátisk, poučoval Matonoha.

Později přidal i techniku prstokladu a Joža, protože byl hudební talent od přírody, už po půlroce uměl zatroubit *Andulko šafářova* a *Už troubějí na horách* jeleni bez jediné chybičky.

Nejdřív mu na souchotě zemřela matka. A o rok později dostal mrtvičku, ze které se už nikdy nevzpamatoval, otec. Po roce bezvládného ležení, kdy nebyl schopen říct jediné slovo a kdy mu spolu se sestrami Joža denně vyměňoval promočená a pokálená prostěradla, ho jednou brzy ráno našli v posteli mrtvého.

Sestry se časem vdaly a odstěhovaly za svými ženichy do okolních dědin a Joža zůstal v chalupě sám.

Děvčat z dědiny se kolem chalupy čísla popisného šest hemžilo dost, ale Joža nedal znát, že by mu některá z nich byla bližší než jiné. Pracoval na gruntě, staral se o zvířata, sekal louky, okopával zemáky (*brambory*; *pozn. aut.*), po večerech se převlékal do divadelního kostýmu postavy, kterou právě hrál, a snažil se pobavit diváky z dědiny, kteří přišli do vytopeného sálu za hospodou a posedali si, plni očekávání, na rozvrzané židle. Sousedé ho měli rádi. Byl pracovitý a kromě toho, když ho poprosili, uměl vypravovat děj desítek divadelních her, měnil barvy hlasu podle jednotlivých postav, dokázal očima vyjádřit děsivou hrůzu i neskonale štěstí, imitoval zvířata. A napínavé příběhy dokonce obohatal o vrzání právě otevřených dveří nebo zvuk meluzíny v komíně.

Když si ten horký den dával už třetí pivo v hospodě U Jaroňka a sousedům u stolu právě dopovídal příběh Desdemony a Othella, všiml si, že u výčepu stojí cérka v modrých pomněnkových šatech a červené šatce. Věděl, že je to Anča. Párkrát na ni natrefil v kostele. Pokaždé po něm loupala po-

hledem, a když se jejich oči potkaly, rychle sklonila hlavu. Ale ještě nikdy se spolu nedali do řeči. Neznal její hlas, chtěl ho slyšet, proto se zeptal. zdali je Anča Knebllová.

Ano, su, odpověděla na jeho otázku, lehce se pousmála a tváře jí přitom jen hořely.

Dvě obyčejná slova, a Joža byl lapen. Najednou se ztratil v jejích oříškových očích a zároveň pocítil příjemné chvění v místech kolem žaludku.

Bože, ta je hezká, pomyslel si.

Celou zimu a jaro jí vypravoval o zatuchlé kávě, co Maryša uvařila Vávrovi, o smrti Romea a Julie, předváděl, jak Jánošíka pověsili za žebro. Chodili ruku v ruce na procházky do lesů, pásli spolu krávy, byli zamilovaní až po uši a plánovali společnou budoucnost.

Za rok od hospodského setkání se konala svatba. Anča se rozloučila se službou u sedláka a nastěhovala se k Jožovi, ke svému muži, s kterým bude sdílet vše dobré i zlé, jak to slíbila před Pánem Bohem. Pro začátek si přinesla do chalupy dvě

duchny vycpané husím peřím, sud na zelí, tři flašky husího sádla a vyřezávané hodiny s kukačkou.

Teď si konečně zařídí svoji domácnost tak, jak o tom vždycky snila. A bude rodit děti, aby se o ně mohla starat, vařit jim a šít, zatímco jim jejich tata bude vyprávět o Maryši. Ideální by bylo, kdyby se jim povedl páreček, pracovitý ogar a obrychtovaná cérenka, znělo jí v hlavě pokaždé, co se s Jožou pomilovali.

Kapitola 2

Jožka se narodil na jaře 1938 a jako první syn dostal automaticky stejné křestní jméno jako jeho otec. Anča byla pyšná, že ogar váží skoro čtyři kila a hned od narození se žene k jídlu. Prso brzy vyměnil za lžici, mateřské mléko za velké talíře pohankové kaše, zemáků a zelí. Jedno z jeho prvních slov bylo, kromě mama a tata, taky ham.

Výsadní postavení jediného dítěte v rodině ztratil hned za rok, kdy k němu přibyl další ogar, bratr Laďa. Anča si přála cérečku, ale když viděla, jak se má Laďa k světu a že ho ten starší každou chvilku pohladí, byla ráda, že doma vládne pohoda. Hospodář se radoval ze silných ogarů a už si maloval, jak jim bude vypravovat pohádky a Shakespearovy hry, naučí je pískat na prsty, vodit krávy na pastvu a jednotit řepu.

Když jeden večer konečně ogaři usnuli, sedla si Anča k zašívání a Joža pustil stařícké rádio ještě po rodičích, aby si udělali klidný večer. Co z rozhlasu chvíli nato zaznělo, je ale naplnilo strachem a obavami.

Ten zářijový večer uslyšeli ze šustivého a chvílemi vynechávajícího reproduktoru zprávu o tom, že nacistické Německo napadlo Polsko. Podívali se po sobě a neřekli ani slovo. Když Hitler zabral Sudety, probírali to po mši s ostatními sousedy a ne jeden z nich tvrdil, že jen u Sudet nezůstane, že Hitler je sviňa nenažraná a před ničím sa nezastaví. Joža teď viděl děs v očích své ženy a rychle natáhl ruku ke knoflíku rádia, kterým bleskově zakroutil, a rázem se v kuchyni rozlilo ticho, přerušované jen tikotem kukačkových hodin. Hej, Hitlere, do roka a do dne vyzvu ťa na Boží súd,

parafrázoval klasika, aby Anču zbavil temných myšlenek. A jen co to dořekl, opatrně jí z vlasů vytáhl malý černý hřebínek a strčil si ho pod nos, přičemž všelijak pouličil očima, nafukoval tváře a nakrucoval se. Anče nezbývalo nic jiného, než se začít smát.

Protentokrát byl strach zažehnán.

Zima v roce 1940 byla tuhá a sníh vydržel až do konce dubna. Ogaři se už batolili kolem matčiných sukní a nejraději okukovali, jak zadělává na chleba, jak potom těsto kyne v teple u kamen. Nakukovali pod utěrku a těšili se, až ochutnají křupavou kůrčičku. Přeli se o to, kdo bude mamince pomáhat držet lopatu, když bochník dává dovnitř, a starší Joža párkrát odstrčil Laďu tak silně, že ten neudržel rovnováhu na svých vratkých nožkách a spadnul uprostřed kuchyně na zadek. To bylo křiku...

Basom ti terentete! Šak počkaj, tata ti nabančí, kárala Jožku matka. Že mně Pán Boh nenadělil radšej cěrku, zalitovala. Ale byl to jen takový drobný povzdech plný očekávání. Byla totiž už zase těhotná a říkala si: do třetice všeho dobrého, že to bude jistojistě šikovná obrychtovaná cěrka, její pomocnica v domácnosti, co se pár měsíců teď bude převalovat v břiše. Anča se malinko bála, protože porod jí vycházel na nejtuzší zimní měsíc leden, kdy mrzne, až praští, a napadaný sníh sahá až po okna. Ale cěrky prý mají sedm životů a něco vydržíja, říkala si.

Šikovná obrychtovaná cérenka byl Karel. Narodil se skutečně v tuhých mrazech začátkem roku 1941 a hned se začal natahovat po matčině prsu. Byl při chuti a zdárně prospíval, stejně jako jeho starší bratři po narození až doteď.

Hospodář měl radost, že jsou žena i ogar zdraví, a pyšnil se, že má tři syny, podobně jako měl dětí král Lear. Akorát s tím rozdílem, že Shakespearův hrdina zplodil tři dcery. Jako při dvou předchozích porodech, sezval sousedy a nalil jim po štamprli kořalky, aby s ním oslavili příchod nového života.

Karel se narodil do zuřící války, kterou našťestí v zapadlé dědině na Valašsku zatím pozorovali zpovzdálí, schování

v nepřístupném terenu kopců. Hlavně díky radiovému spojení stanice Londýn, kterou si pouštěli tajně po večerech, byli v obraze, věděli, že Beneš odešel do londýnského exilu a že protektorátním prezidentem je Emil Hácha, jemuž neřekli jinak než zrádce. Joža se pořád snažil Anču po poslechu zpráv pobavit, ale šlo mu to čím dál hůř. Bylo jich totiž už pět. A Anča se strašně bála o děti. Co se s nimi stane, kdyby sem vtrhli Němci? ptala se v duchu sama sebe.

Kvůli blízkým hranicím se Slovenskem, kde platila jiná měna, dostane každá rodina v dědině k ubytování jednoho finance, většinou sudetského Němce, který byl v domácnosti na stravu. Měl za úkol zamezit pašování. A hlavně chytat převaděče.

Když se tu zprávu Anča dozvěděla, několikrát se pokřížovala a měla chuť si nalít velikou štamprli slivovice na kuráž,

aby nezvaného hosta z Německa v domácnosti strpěla. Byla však už zase v očekávání, nechtěla, aby se jí narodilo postižené dítě, tak skončilo jen u pomodlení, aby se dětem nic nestalo.

Nedalo se s tím nic dělat. Starý Joža potichu zuřil, když mu jednoho dne zaklepal financ na dveře s rozkazem, že ho mají ubytovat. Tajnou mapku, kde si zaznamenával pomocí praporků postup fronty, jak názvy měst rozpoznal přes šumění a pištění rozhlasu, schoval ještě hlouběji do sekretáře a rádio přeladil. Naštěstí se Herr Schnábl po celém dni hlídkování přicházel do chalupy jenom vyspat a brzy ráno po snídani zase mizel. S večerním poslechem Londýna měli v chalupě ale utrum.

Někdy slýchávali od hranic i střelení. Joža s Ančou se v tu chvíli na sebe smutně podívali a nahlas rozebírali, který nebožák asi přišel o život.

Zdeněk byl v pořadí synů čtvrtý. Na jaře 1942, když se narodil, nemohl tušit, že není rozhodně posledním. Do plné sestavy Zuzčáků zbývalo doplnit bratry Vojtu, co se narodí 1944, a Janka, který otevře oči už do mírového světa roku 1946.

Překulily se tedy roky vojny a přišlo jaro roku čtyřicátého pátého. Jednoho dne Herr Schnábl zmizel. Ráno odešel a večer se už nevrátil. Ani druhý, ani třetí den.

Joža i Anča, stejně jako ostatní obyvatelé dědiny, tušili, že válka brzy skončí, ale nahlas se to nikdo neodvážil vyslovit. Navíc Anča měla plné ruce práce, protože Vojta už zkoušel chodit. Dávala ho sice hlídat nejstaršímu Jožkovi, ale sám to byl ještě malý šestiletý ogar, takže se mockrát stalo, že Vojta, Zdeněček i Karel ronili slzy, protože si odřeli kolena, spadli do hnoje nebo si zapáchli třísku do dlaní nebo bosých nohou.

Jednoho květnového rána k nim do chalupy vtrhla stará Vaisarka s horkou zprávou, že do jejich dědiny míří Rusové a že jsou to osvoboditelé, vybojovávající pro Valachy mír. Starý Joža se tvářil nedůvěřivě, ale protože pár dnů předtím slyšel od Rumánka, co se mu sestra provdala do města, že Rusové už vyhnali Němce i z okresního města, doufal, že drbna Vaisarka mluví pravdu. Mluvila.

Rusové dorazili celí utrmácení, v zablácených botách, a zpocení, ale v očích se jim značila radost. Se všemi se na návsi vítali a šťastní hospodáři častovali malé snědé mužíky vlastnoručně vyrobenými pálenkami z jablek, trnek nebo hrušek. A to podle toho, kolik kdo měl jaké úrody v předchozích letech. Ne nadarmo láhve schovávali právě na tento okamžik.

Zuzčákovi ogaři se vojáků báli, schovávali se mamince za sukně, chtěl-li se k nim některý přiblížit nebo je dokonce chtěl vzít do náruče. Když mluvili, vyluzovali podivné zvuky. A nosili zbraň, ale zároveň jim připadali jako neohrožení hrdinové.

Jožka, Lad'a, Karel i Zdeněček si v ten slavnostní okamžik přáli, aby, až vyrostou, mohli nosit stejné zelené oblečky, žuvat' (*žykat; pozň. aut.*) tabák a všude s sebou tahat velkou pušku přes rameno a malou v pouzdře u pasu.

Válka končila a Anča už zas byla těhotná. K Zuzčákům se blížil poslední přírůstek do rodiny. Malý Janek.

Kapitola 3

Jožka, Lad'a, Karel, Zdeňa, Vojta a Janek. A maminka, tatínek, krávy Babuša a Bělka, koza a Kocúr.

Zuzčákovi žili daleko od civilizovaného světa, v polozdivočelém území hornatého Valašska. Vesnička ležela v údolí, sevřena z obou stran kopcí, na nichž se od jara do podzimu pásly krávy a ovce. Pohled do kopců nad údolím skýtal i maličká obdělaná polička krčící se na okrajích luk a lesů. Na podzim je bylo potřeba pohnojit, a hospodáři tak vynášeli kravský hnůj v koši na zádech, protože žebříňák (*dřevěný vůz na svážení sena; pozň. aut.*) by v tom terénu přišel o kolo. Jen vyšplhat se k nim obnášelo dobrou fyzickou, natož po tom vysokohorském sportovním výkonu sundat motyku z ramen, vzít ji do rukou a zabodnout do země. Ne jednou, ale opakovaně, celý den, až do západu slunce. Všude samé šutráky, kámen na kameni.

Starý Joža nebyl moc dobrý hospodář. Ale snažil se. Možná chtěl být, ale srdce ho víc táhlo k divadlu. Když uviděl

v hospodě Anču, zamiloval se a začal postupně budovat rodinu. Co soulož, to dítě. Skoro. A když oplodňování konečně ukončil, protože Anča už po šesti porodech zůstala slabá a vyčerpaná, došlo mu, že má s kariérou divadelního herce utrum.

Přesunovat se s celým rodinným ansámblem včetně zvířat do města, kde sídlilo divadlo okresního formátu a kde měl starý Joža kamaráda divadelním režisérem, nepřipadalo v úvahu. A co by taky jedli, že.

Po narození posledního ogara, pověsil amatérské hraní ve vesnickém divadelním spolku Voj na hřebík. Žádný Jánošík ani Macbeth už na prknech hospody U Jaroňka nevystoupí. A když ano, tak už to bude někdo jiný, bez sametového barytonu a vypilovaných gest, které si starý Joža pečlivě trénoval ve chlévě, jen co podestlal Babuši a Bělce.

Zůstal tedy definitivně u pěstování zemiáků, česneku, cibule a pohanky. Jenom z nich se ale večere uvařit nedala, zvlášť pro šest hladových krků.

Bydleli v chalupě, kterou postavil kdysi dávno staříček za pomoci místního tesaře. Stála na kamenných základech a byla celá ze dřeva, jen hrubě přitesaného do trámů. Střechu chalupy pokrývaly došky.

Štít domu byl orientován k cestě a uprostřed, mezi dvěma malými okýnky, vykukoval prosklený výklenek s porcelánovou soškou Panenky Marie. Anča byla, na rozdíl od starého

Joži, velice zbožná a ogary od malička učila modlit. Hlavně tu modlitbu ranní. Prý aby začali hezky deň.

*Z loža vstávám,
chválu vzdávám
Otcí mému
nebeskému
za stráž noční.
Bože věčný!
Ráčiž mňa
toboto dňa
ostříhati
a chrániti.*

Amen.

Do kostela chodili Zuzčáci v neděli ráno. Každou neděli. Anča trvala na tom, že nejen ogaři, ale i muž, který sám sebe považoval spíš za nezaboğa, aspoň jednou za týden skloní svoji tvrdohlavou palici a vstoupí do chrámu Páně. Skromný kostelík stál až úplně nahoře na kopci.

V létě byl od něj pěkný výhled na pasoucí se ovce a krávy na zelených loukách. Vevnitř věřící příjemně chladil studený vzduch, ale až po tom, co ke kostelu vyšplhali s horkým sluncem zabodnutým v zádech.

V zimě cesta do kostela ogary ani otce netěšila. Brodili se sněhem, ty starší ogary uši štípaly od mrazu, protože čepici měli jen ti nejmladší. A i těm vykukovaly ušiska ven. V kostele se netopilo. A sedět hodinu i víc na studené dřevěné lavici nebylo nic příjemného. Anča se tvářila spokojeně, zvláště když je všechny pokaždé farář očima spočítal a zjistil, že z rodiny Zuzčáků nikdo nechybí.

Žili ve dvou pokojích. Ve světnici s kuchyní trůnila kachlová kamna, která sloužila nejen k topení. Maminka Anča na nich připravovala jídlo pro celou rodinu. Nahoře na kamnech spali ti nejmenší – zprvu Zdeněk a později Vojta a Janek.

U malého okénka stál stůl a kolem něj byly rozestavěny lavky z dlouhých fošen. Sloužily nejen k sezení, ale v noci

na nich spali tři nejstarší: Jožka, Karel a Lad'a. Na zdi u okna visely kukačkové hodiny, co je ogaři tak rádi pozorovali, když odbila celá a z rozevřených dvířek na ně dřevěný ptáček zavolal kuku.

Druhý pokoj zvaný *parádní* zabírala jedna manželská postel, almara a skříň. Na zdi nad postelí visela v oválném obraze Panna Maria.

Pro ogary byl ten obraz kouzelný. Někdy měli od tatínka dovoleno do pokoje nakouknout. To si pak stoupli proti obrazu a zkoušeli přecházet z jednoho rohu pokoje do druhého. A nespouštěli oči z dámy na obraze. Zdeněček si pokaždé myslel, že vidí zázrak.

Pomaličku našlapoval krok za krokem, aby nezapackal a nespadl, pohled připečený pořád na očích krásné a tajemné paní, co všechny ochraňuje. Přecházel z jednoho rohu do druhého. A opravdu, kouzlo se zase podařilo. Krásná žena se závojem kolem hlavy se na něj pořád dívala, ať ukročil kamkoli.

Zdeněček si moc dobře pamatoval, jak maminka často vyprávěla, zvláště když některý z ogarů ztropil alotrium nebo hřích, že Panenka Maria je pořád pozoruje. A že se podle toho mají chovat, protože je provází na každém jejich kroku. A když tahají Babušu za ocas nebo skákají v seně, mračí sa a hrozí prstem.

Jak je ale možné, že bydlí v obraze, kdy se jí zachce, z něho vystupuje a hlídá všechny děti na světě? přemýšlel často malý Zdeněk, když maminka vyhnala ogary ven a dveře parádního pokoje zamkla. I kdyby Maria měla křídla z peří a lítala jak orel, nemohla by stihnout být zároveň na obraze a třeba na poli, ve stodole na seně nebo když jezdíme s ogarama na káře z kopce u Harabišů, myslel si.

Dům měl taky komoru, ale ta věčně zela prázdnotou. Kromě zastaralého, ale stále funkčního stroje na pálení hrůšek a trnek ležely na dubových fošnách dřevěné bedýnky se zemáky, cibulí a česnekem. V rohu v kameninové nádobě bylo ušlapané zelí, na jehož výrobě se vždy podílela celá rodina. Joža krájel, Anča dosypávala a ogaři se střídali při ušlapávání.

Nepředbíhajte sa, volala na ně matka, když ti starší se v řadě přetlačovali a chtěli pořád dovnitř sudu.

Z kraviček měli mléko, ale Anča dbala na to, aby ho zbylo také dost pro výměnný obchod, který ve vesnici kvetl. Navzájem si tak hospodyně se sousedkami směňovaly suroviny.

Ty mně dáš tři hrnky mléka, já tobě dvě vajíčka. Ty mně sáček maku, já tobě sklenku medu od včelíček.

Maso se podávalo jen při výjimečných příležitostech. Ty se daly spočítat na prstech jedné ruky. Základním kamenem všech pokrmů byly zemáky. S mlékem, s cibulí, bez mléka, na cibulce.

K chalupě přináležela ještě stodola a chlév, domeček pro Babušu, Bělku a kozu. Stodolu měli ogaři rádi. Přitahovala je nejen uskladněným senem, ve kterém se rádi povalovali, přitom to měli přísně zakázáno, ale také proto, že ukrývala spousty pokladů.

Kapitola 4

Janek byl v řadě sourozenců dítě, kterému se ošklivě říká neduživé. Slabý, podvyživený, bledý uzlíček bez vlasů, o který se bezmocní rodiče celé dny a noci strachovali, když nechtěl pít a později ani jíst.

Ale on všem vypálil rybník. I když mezi svými vrstevníky patřil k nejmenším a nejhubenějším a s jeho konstitucí by se dalo čekat, že chytne kdejaký bacil, který letí kolem, nemocným často nebýval. Více než dobrodružné hry se svými bratry ho ale lákala možnost být s maminkou v kuchyni, pomáhat jí štípat dřevo na podpal, přikládat, tu a tam zamíchat vařečkou polívku nebo posolit čerstvě upečený chleba.

Šak on sa ně v kuchyni pěkně dopeče, říkávala o něm Anča. A že už to asi Pán Boh tak zařídil na tom světě, že když nedal cérečku, tož aspoň poslední ogar v rodině jí bude k ruce.

Po porodu byla Anča moc zesláblá a poprvé v životě k ní musel starý Joža volat porodní babku a kořenářku, starou Anežku z Pasek, aby jí uvařila na sílu silný vývar z bylinek.

Anežka pacientku důkladně prohlédla. Vzala si hospodáře stranou a rázně mu domluvila, že další, v pořadí sedmý porod by Anču mohl zabít, takže s céřečkou v domě číslo šest ať se definitivně rozloučí. Starý Joža pozorně poslouchal rady drobné stařenky a dostával čím dál větší strach, že mu žena nevydrží. A sliboval, že už sa jí ani nedotkne a bude ve všem pomáhat, enem aby sa zas uzdravila, že ju má rád a bez ní by nebyl nic. A též kdo by sa staral o ogary.

Janek rostl mezi staršími bratry jako v bavlnece. Ogaři se předháněli, kdo mu natřepe polštář, kdo mu přinese ze sadu nejhezčí jablíčko, kdo ho učese a poví mu pohádku na dobrou noc. Ve dvou letech Janka oslavil Jožka už deset, Lad'a devět, Karel sedm, Zdeňka šest a Vojta čtyři.

Máš je, Ančo, jak stupínky, říkala kořenářka Anežka z Pasek, když se na matku přišla občas podívat a donesla jí v plátném uzlíčku sušené bylinky pro posílení organismu.

Daj hrst' do horkej vody, nechaj deset minut vyluhovat a vypij to. Uvidíš, že sa potom budeš cítit' silnějši, radila jí.

Anča bojovala s poporodní vyčerpaností. Starý Joža jí podle receptury Anežky připravoval léčivé čaje. Po šestinedělí už zase běhala po kuchyni, zadělávala těsto na chleba a pečovala o ty nejmenší – Zdeňka, Vojtu a Janečka. Smířila se s tím, že má chalupu plnou chlapů a že céřečky si užije možná, až ogaři vyrostou, ožení se a budou mít svoje děti.

Kapitola 5

V půlce listopadu napadlo tolik sněhu, že starý Joža musel lopatou vyházet sních z oken, aby ve světnici neměli celý den tmu. Kolem chalupy pak celý den máchal lopatou sem a tam a odhazoval sních nalevo a napravo, utíral si zpoceně čelo a zhluboka oddychoval. Chtěl vytvořit alespoň malou průchozí uličku pro ogary, když půjdou do školy, a také pro pošťáka, který by přes vysoké závěje ke dveřím domu číslo šest neměl šanci doručit noviny ani psaní.

Zatímco dospělým přidělávaly ty obrovské masy sněhu starosti, ogaři se z bílé nadílky radovali. Nejenže hned dopoledne postavili Laďa a Karel pořádného sněhuláka ozdobeného velkou mrkví přímo před chalupou, aby stál jako voják na stráž a pozoroval dědinu, ale hlavně vytáhli ze stodoly sánky rohačky, které z radosti, že se poprvé stal otcem, vyrobil ještě před válkou starý Joža pro malého Jožku. Na sánkách mohl sedět jenom jeden, a tak se ogaři střídali a předávali si pod kopcem za chalupou provaz hezky z ruky do ruky.

Jezdili čtyři. Nejmenší, Vojta a Janeček, museli zůstat doma, protože pro všechny ogary neměla matka teplé obutí a oblečení. A hlavně se bála, že jako nejmladší jsou náchylnější k nemocem a mohli by prochladnout a dostat zapálenínu (*zápal plic; pozřn. aut.*). To bylo hořekování, když se Jožka, Laďa, Karel a Zdeněček strojili. Ale maminka nejmladším slíbila, že zítra budou doma zase jejich bratři. Rohačky si tak mohou půjčit na celé odpoledne, když je předtím pořádně obleče a obuje do bot po Zdeněčkovi a Karlovi. Ty se řadily v domácnosti Zuzčáků k nejpevnějším, a dokonce uvnitř skrývaly i kožíšek.

Ogaři se rádi koulovali a pořádali sněhové bitvy. Neměli rukavice, záblo je do prstů a za nehty, ale vášeň ze hry je o to víc rozehrívala. Na zimu si v tu chvíli ani nevzpomněli.

Blížil se Štědrý den. Otec vyrazil brzo ráno do lesa pro pěkně stavěný smrček, který si vyhlédl už na podzim. Rychle rázovat nešlo. Kam se oko podívalo, ležely závěje sněhu. Brodil se jimi ztěžka a od pusy mu v mrazivém čase stoupala hustá bílá pára jak z horké zelňačky.

Ogaři dostali nakázáno pomáhat matce s úklidem a s přípravou vánočních ozdob. Jožka naštipal dřevo, Karel s Laďou zametli podlahu a nachystali dřevěný stojánek, do kterého stromeček zasadí, až mu tata sekyrou oseká kmen, aby se v něm nenakláněl na všechny strany.

V chalupě vládla nervozně slavnostní nálada, zvlášť ti menší, Zdeněček, Vojta a Jožka, se maminky co chvíli ptali, zda Ježíšek přijde a co asi řekne, až uvidí nastrojený stromeček.

Dárky u Zuzčáků Ježíšek nenosil. Ogaři se ale těšili z toho, že bude k večeři ryba, že tatínek zapálí svíčku na stromečku, že maminka rozbalí čokoládu a každému z ní uloupne. A že dnes rozhodně nepůjdou brzy spát, protože je čeká půlnoční.

Vojta a Janek sice do kostela nešli, zato mohli z vyhráté pece před spaním pozorovat stromeček ověšený jablíčky a třpytící se staniol, zkroucený do proužků a koleček, jak je dopoledne spolu se Zdeněčkem nastříhali a obtočili kolem prstů, pak stáhli a zavěsili na větvičky. Janeček naleštil jablíčka, leskla se na všechny strany. Škoda jen, že nebyla moc hladká. Jejich kůže se od podzimu seschla a na slupce se objevily drobné černé tečky.

Po rybě s chlebem, který maminka upekla hned ráno, aby byla kůrčička křupavá a voňavá, přišly na řadu koledy. Otec předzpíval svým sametovým hlasem a ogaři se k němu postupně přidávali nejistými hlasy. Matka je zprvu jen poslouchala, ale nechtěla se nechat zahanbit. A za chvíli už znělo *Půjdeme spolu do Betléma* tak, že kdyby v tom mrazivém večeru bylo otevřené kuchyňské okno, nesla by se koleda až k Pasekám, kde stály dvě poslední chalupy v dědině.

Společně přezpívali ještě *Jak jsi krásné neviňátko* a *Štědrý večer nastal*, načež otec zašermoval rukama, aby rodinu zklidnil, a chystal se pronést vánoční projev. Počkal, až ogaři zmlknou, postavil se a spustil:

Su rád, že sa tu zas po roce všeci vidíme. Přeju si, abysme jako rodina byli zdraví, aby sa dařilo Babuši, Bělce aj kozence. Ogaři, dúfám, že budete celý príští rok hodní a budete pamatovať na dobré vychováni. Budete tiež pomáhat matce. A esli ne, tož si mňa nepřejte. Moc dobre víte, že mám ve

skříni opasek, který čeká na vaše alotria, takže ne že budete ubližovat' kravkám na pastvě. Nebo dokonce vymýšlat' lumpárny súedom. Nemyslete si, že si nevzpomínám, co všeccko jste provédli. A nepochybujú, že sa vám v hlavách už v tuto chvíľu líhnú nápady, ktoré co skoro neváháte uskutočnit'. Říkám vám dopředu: Basom ti terentete, chovajte se slušně! Zuzčáky v dědině nikdo pomlúvat nebude. A nechcu slyšet, že ti moji bungáčiči (*rváčiči; pozň. aut.*) zas cosi nekalého provédli.

Jak byl otec nervozní a začal postupně zvyšovat hlas, dojatá Anča k němu zvedla hlavu, jemně ho pohladila po ruce a řekla: Jožo, šak sú Vánoce, tož už tej přednášky, myslím, bylo dost'.

Řečník sjel očima ženu i děti a černý knír se mu rozjel do stran, jak se na osazenstvo usmál. Oni mu úsměv vrátili a Laďa se Zdeněčkem se dokonce začali vedle sebe pošťuchovat.

Napětí rázem opadlo. Otec pozvedl pravou ruku s naliťtou štamprlí slivovice. Řekl: Na zdraví! Na jeden zátah ji do sebe obrátil, až se mu zalesklo v očích, a prohlásil, že už sa rozčilovat' nebude a přeje všem pokojný Štědrý den.

Kapitola 6

Po Vánocích, když bylo Jankovi šest a půl roku, dostal suchý dráždivý kašel. A přidaly se vysoké horečky, kterých se nešlo zbavit. Zbėdované tělíčko trápily celý měsíc, až do konce února. Ogar byl zesláblý a vysílený. Maminka chodila ustaraně po domě, denně převlíkala propocené peřiny a bála se, že nejmladší umře. Nechutnal mu čerstvě upečený chleba s medem ani bílá káva. Svěřil se matce, že jediné, na co se těší, jsou Velikonoce. Ne kvůli šmigrústu (*pomlázka; pozň. aut.*) a že zbije Alenku z vedlejší chalupy, aby byla celý rok zdravá, a ještě za to dostane kousek čokoládky, ale protože jednou za rok i na Janka čekal malý zázrak. Všichni dostali od matky jedno vajíčko, které si mohli nechat jen sami pro sebe. Sníst si ho sami. Jednou za rok, na Velikonoce. Z vajíčka, které Anča dětem uvařila natvrdo, se stala slastná

laskomina, mana, na kterou se těšily celý rok těšili. Hned, co je matka oloupaným vajíčkem obdarovala, si ho s nábožnou úctou vkládaly do úst. A šetřily poslední zbytky bílku jen proto, aby slavnostní chvíle byla co nejdelší.

Horečky už klesly, ale Janek pořád ležel, potil se a pozoroval nad sebou strop. Chleba nechtěl. Ani vařené zemáky s mlékem mu nechutnaly. A protože nic jiného doma nebylo, nadšeně vyhlížel blížící se jaro a s ním i Velikonoce. A dočkal se.

Celé vajíčko enem pro mňa, opakoval si pro sebe potichu už na Bílou sobotu ráno, když mu matka natřepala přeležžený polštář a učesala mu rozčuchané vlasy.

Jožka a Lad'a vyrazili po snídani k potoku nařezat vrbové proutí, aby mohli uplést korbáče (*velikonoční pomlázka; pozn. aut.*) nejen sobě, ale i ostatním bratrům, kteří se sice pokaždé zkoušeli do pletení zapojit, ale výsledky jejich snažení měly do pevných, silných a krásně pružných korbáčů daleko. Kromě Jožky a Ladi oplýval zručnými prsty z bratrů ještě Vojta. Dívat se na něj při pletení byl zážitek pro oko. Ruce mu kmitaly sem a tam. Podle toho, jak vrbové větvičky všelijak prolamoval a stácel, utahoval a obtácel po obvodu. Plést korbáč ze čtrnácti prutů ho naučil Jožka, který už jako pětiletý nakukoval otcí na ruce, když si pletl ten pro sebe, co jím vymrskal ženu, aby byla celý rok zdravá a silná.

Pro Karla a Zdeněčka bylo pletení pomlázky utrpením. Ruce je při pletení nechtěly poslouchat. Pokaždé žadonili, aby jim korbáč upletl Jožka nebo Lad'a. Anebo jim aspoň půjčili ty své. Oba nejstarší ogaři si na vrcholku korbáče nechávali trčet jeden dlouhý proutek, který neuřezali a nezarovnali s ostatními.

V neděli, když přišli ze mše a sesedli se k posteli, v níž se kurýroval Janek, všem předváděli, jak se vlastně správně má podle nich cérka vymrskat. Nejlépe to vystihl Jožka.

Postavil se doprostřed parádního pokoje a uchopil korbáč do pravé ruky. Podívejte sa, hodnú a milú cérku vymrskám týmto jediným tenúčkým prútkem, aby ju to nebolélo. Když ale přijdu do chalupy, kde majú cérku nedobruú, nepodaru (*nevychované dítě; pozn. aut.*) zlu, v tu ránu korbáč otočím v ruce

a použiju ten silnější konec, za který sa korbáč drží. Vymrskání je tak výživnější a je tu jistá šanca, že sa cérka polepší, dokončil výklad. Rozesmál nejen rodiče, ale hlavně maroda, který věděl, že letos se mrskání účastnit nebude.

Dobře to máš, ogare, vymyšlené, poplácal Jožku otec po zádech.

Domácnost bez cérek též nepotrebovala chystat kraslice. A kromě toho vajíčko bylo u Zuzčáků něco tak vzácného jako zlatá rybka v pohádce o rybáři a jeho kouzelném úlovku.

Probudili se do Velikonočního pondělí. Anča brzy ráno, hned jak obstarala zvířata, připravila do ošatky šest bílých vajec a těšila se, až začne děti podělovat. Otec vstal také brzy, a než by člověk řekl Velikonoce, už držel v ruce korbáč a mířil k Anči. Nebránila se, protože věřila, že z vrbového proutí na ni přejde síla a celý rok nezamarodí. Postupně se přidávali další koledníci, až se točila uprostřed kuchyně jako holub na báni.

Zdeněček mamince dokonce na krátkou chvíli sukni trochu nazvedl, aby mohl plácnout i tam, ale to už dostal záhlavec od taty. 'Takové věci si ogar k matce dovolit' nemože, káral ho.

Konečně nastalo odměňování. První vajíčko z ošatky připadlo tatínkovi. A maminka pak přistupovala od nejstaršího synka k tomu nejmenšímu, který ležel v posteli a nedočkavě vykukoval zpod peřiny. Jedno Jožkovi, jedno Karlovi, pak Ladík, Zdeněček. Když maminka přišla k Vojtíškovu, narozenému dva roky před Jankem, tak ten ruku pro vajíčko nenastavil. Podíval se na Janka v posteli, přišel k němu blíž, pohladil ho po hlavě a pravil, že vajíčko nechce. Ať ho maminka dá Janečkovi. 'Teď už Janeček nebude mít jedno, ale rovnou vajíčka dvě. Když enem leží.

Všichni ve světnici zůstali jak přibití. Ticho by se dalo krájet. Janek se na posteli posadil a usmál se. Jen slabě, ale při tom úsměvu objel očima maminku i bratry.

Anči vyhrkly slzy do očí. Ještě než dala Jankovi i Vojtovo vajíčko, promluvila o tom, že Vojtíšek dnešním dnem udělal velice dobrý skutek a že ho Panenka Maria pochválí, na

rozdíl od ostatních bratrů, žroutů, u kterých omamná chuť a sobeckost zvítězily nad možností obdarovat nemocného.

Janíček držel v levé i pravé ruce vajíčko, kousal střídavě zleva i zprava a očka se mu jen blýskala. Příští den si pak nechal namazat silný krajíc medem a celý ho snědl. Dva dny nato vstal z postele. Nad nemocí bylo vyhráno.

Kapitola 7

Evka se narodila v Kraslicích. A zacházet se s ní musí opravdu jako s malovaným vejcem, říkali o ní doma. Jemně, jako v rukavičkách, protože Evuška byla dost často umíněnc umíněná. V tom spojení je vyjádřena hlavně valašská tvrdohlavost a paličatost, kterou zdělila po svém otci a dědečkovi. Ona za to vlastně ani nemohla. Už od malička ji starší bratr opečovával jako oko v hlavě. Tatínek jí říkal cukrová panenka a maminka zase: Podívej, koupila jsem ti červená šatičky, protože červená ti nejvíc sluší. Rozmazlili ji.

Na každého stačilo zakoulet velkýma hnědýma očima a měla ho v hrsti. Ve školce jednou v umývárně vyzvracela rizoto, co jí nechutnalo, a ve chvíli, kdy nad tou nevábnou hromadou zvedla hlavu a upřela smutná kukadla nad sebe, ustrnula se nad ní i ta nejprotivnější učitelka z oddělení, baba Otčenášková, které rostl pod nosem mohutný knír. A když si myslela, že se nikdo nedívá, škrábala se na zadnici pravítkem.